

Asia: D6L56D3-22

Kansallinen raportti - YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) neljäs tarkastelukierros

Lausunnonantajan lausunto

1. Miten edellisen UPR-tarkastelun suositusten täytäntöönpano on onnistunut ja mitä täytäntöönpanotoimia olisi hyvä raportissa tuoda esille?

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) pitää tärkeänä, että Suomessa on toteutettu raporttiluonnoksen alussa listattuja toimia ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Kokonaisuudessaan Asianajajaliitto katsoo, että Suomi on sitoutunut UPR-tarkastelun suositusten täytäntöönpanoon ja seurantaan hyvin, ja tätä tukevat myös lainsäädännön arviointineuvoston resurssien vahvistaminen, paremman sääntelyn toimintaohjelman laatiminen sekä yhdenvertaisuutta edistävä seurantajärjestelmä. Kuten raporttiluonnoksessa todetaan, hyväksytyjen suositusten täytäntöönpano on edennyt monelta osin.

Kuitenkin sellaiset rakenteelliset tekijät, jotka estävät mainittujen suositusten mukaisiin tavoitteisiin pääsemistä, kuten esimerkiksi resurssien kohdentuminen sekä sääntelyn luomat esteet, tulisi huomioida kokonaisvaltaisemmin raportissa. Oikeudenhoidon toimijoiden voimavarat ja näiden toimintaedellytykset vaikuttavat keskeisesti siihen, kuinka useat suosituksista saadaan pantua täytäntöön.

Asianajajaliitto pyytää kiinnittämään huomiota siihen, kuinka suomalainen oikeuslaitos pystyy myös käytännön tasolla vastaamaan raportissa keskeisiksi nouseviin teemoihin, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan ja ihmiskaupan torjumiseen sekä lapsen oikeuksien huomioimiseen. Käytännössä oikeudenkäyntien pitkittyminen haittaa tällaisten tavoitteiden toteutumista. Myös esimerkiksi sillä, miten osapuolten avustajan tiedonsaanti on toteutettu jo esitutkintavaiheessa, sujuvoittaa prosessia ja edistää asianosaisten oikeusturvan toteutumista.

2. Mitkä ovat sellaisia yleisempiä ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja, joissa Suomi on onnistunut tai jotka kaipaavat lisähuomiota?

Ihmiskaupan torjunta

Luonnoksessa todetun mukaisesti hallituksen yksi painopiste on ihmiskaupan torjunta, johon liittyen on julkaistu toimenpideohjelma vuonna 2021. Asianajajaliitto pitää ensisijaisen tärkeänä, että näihin toimenpiteisiin on ryhdytty sekä kiinnittää huomiota siihen, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän piiriin tulleiden alaikäisten määrä kaksinkertaistui vuonna 2021. Erityisesti sen vuoksi Asianajajaliitto nostaa esiin kokonaisvaltaisen kysymyksen oikeuslaitoksen ja muiden viranomaisten resursseista käsitellä näitä rikoksia. Lisäksi Asianajajaliitto huomauttaa, että valtioneuvoston selvityksen (Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö 2022:18) mukaan ihmiskauppaa koskevan sääntelyn soveltamisessa on ilmentynyt haasteita ja epäyhtenäisiä soveltamiskäytäntöjä. Nämä rakenteelliset ongelmat tulee korjata.

Lapsen oikeudet

Asianajajaliitto katsoo, että kansallisen lapsistrategian luoma pohja lasten oikeuksien toteutumiseksi on hyvä lähtökohta muille lapsen oikeuksia edistävälle toimenpiteille, sillä strategia perustuu lapsen oikeuksien sopimukselle.

Käytännössä haasteita kuitenkin on siinä, miten alaikäisten oikeudet toteutuvat sukupuolen vahvistamista koskevassa lainsäädännössä. Käynnissä oleva lakiuudistus on tärkeä askel sukupuolensa vahvistavien henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi, sillä siinä juridinen ja lääketieteellinen sukupuolen vahvistamisprosessi ollaan erottamassa toisistaan ja lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksesta esitetään luovuttavan. Kuitenkin esityksessä sukupuolen vahvistamisen edellytykseksi asetetaan täysi-ikäisyys. Asianajajaliitto näkee tämän ristiriitaisena alaikäisten itsemääräämisoikeuden toteutumisen kanssa.

Lisäksi Asianajajaliitto kiinnittää huomiota alaikäisten asemaan rikosprosessissa. Asianajajaliitto pitää tarpeellisina toimenpiteinä raporttiluonnoksessa mainittuja tuomioistuinviraston koulutuksia lapsen oikeuksista sekä poliisiammattikorkeakoulun järjestämää koulutusohjelmaa aiheesta. Asianajajaliitto nostaa kuitenkin esiin oikeusprosessien pitkän keston Suomessa erityisesti alaikäisten asemaan vaikuttavana seikkana. Pitkittyvät prosessit ovat omiaan aiheuttamaan tarpeetonta kärsimystä osapuolille. Sen lisäksi henkilön iällä on merkitystä esimerkiksi tiettyjen prosessitoimien kannalta, joten tämän asemassa tapahtuu muutoksia, mikäli hän saavuttaa täysi-ikäisyyden oikeusprosessin aikana.

Asianajajaliitto yhtyy näkemykseen siitä, että COVID-19-pandemia testaa kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista kaikkialla maailmassa. Samaa asiaa on tarkasteltu myös esimerkiksi Euroopan komission Suomea koskevassa oikeusvaltiokertomuksessa. Asianajajaliitto kehottaa harkitsemaan, tulisiko pandemian vaikutuksia oikeudenkäyntien sujumuuteen arvioida ja sivuta lyhyesti myös siinä yhteydessä, jossa UPR-raporttiluonnoksessa tarkastellaan oikeusvaltion kykyä kohdata kriisejä. Esiin pitäisi tuoda kattavasti kaikkien oikeudenhoidon toimijoiden vaikutus oikeusturvan saatavuuteen.

3. Vapaamuotoiset kommentit (esimerkiksi raporttiluonnoksesta)

Raporttiluonnoksessa on nostettu esiin lähtökohtana ja tavoitteena, että perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja oikeusvaltioperiaatetta ylläpidetään ja näiden toteutumista valvotaan, kun otetaan käyttöön uutta teknologiaa. Teknologian positiivisista vaikutuksesta ja tavoitteista huolimatta on tunnistettava myös teknologiaan liittyvät perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät uhat ja pyrittävä aktiivisesti näiden uhkien tunnistamiseen ja torjumiseen esimerkiksi lainsäädännön keinoin. Esimerkiksi tietosuojan ja asianajosalaisuuden toteutuminen digitalisoituvassa yhteiskunnassa edellyttää näiden huomioimista kaikissa digitalisaatiohankkeissa.

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto